SORIN SEBASTIAN DUICU

EDIFICIILE ECLEZIASTICE CANTACUZINE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ SECOLELE XVII – XIX

**

https://biblioteca-digitala.ro

Sorin Sebastian Duicu

EDIFICIILE ECLEZIASTICE CANTACUZINE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ SECOLELE XVII – XIX

VOLUMUL II

2007

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Capitolul 3.

MONUMENTE CANTACUZINE DISPĂRUTE 1

1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Filipeştii de Târg, jud. Prahova 3
2. Mănăstirea *Sf. Voievozi*, Mărgineni, jud. Prahova 9
3. Mănăstirea *Sf. Serghie şi Vach, „Cotroceni"*, Bucureşti 21
4. Biserica *Sf. Apostoli*, Roşiorii de Vede, jud. Teleorman 60
5. Biserica *„Din Pisc"*, Craiova, jud. Dolj 66
6. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „A Măgureanului"*, Bucureşti 70
7. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „Fântâna Boului"*, Bucureşti 81
8. Biserica *40 de Mucenici, „Livedea Văcărescului"*, Bucureşti .. 88

Capitolul 4.

MONUMENTE CU COMPONENTE CANTACUZINE .. 101

1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Ludeşti, jud. Dâmboviţa .. 103
2. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Balaci, jud. Teleorman. 114
3. Biserica *Sf. Voievozi*, Berca, jud. Buzău 129
4. Mănăstirea *Naşterea Maicii Domnului*, Dintr-un Lemn, jud. Vâlcea 145
5. Mănăstirea *Sf. Nicolae*, Comana, jud. Giurgiu 169
6. Biserica *Sf. Nicolae, „Şelari"*, Bucureşti 189
7. Mănăstirea *Sf. Treime*, Cozia, jud. Vâlcea 199
8. Biserica *Schimbarea la Faţă*, Bistriţa, jud. Vâlcea 221
9. Biserica *Buna Vestire, „Curtea Veche"*, Bucureşti 232
10. Biserica *Sfinţii Apostoli*, Bucureşti 240
11. Biserica *Vovidenia, „Schitu Măgureanu"*, Bucureşti 250

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul 5.
MONUMENTE CU INTERVENȚII CANTACUZINE ... 261
1. Biserica *Sf. Nicolae*, Cobia, jud. Dâmbovița 263
2. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „Episcopală"*, Curtea de Argeș, jud. Argeș 266
3. Biserica *Sf. Dimitrie și Sf. Gheorghe, „Zlătari"*, București ... 276

Capitolul 6.
CAZURI ATIPICE 289
1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Vălenii de Munte, jud. Prahova 291
2. Mănăstirea *Izvorul Tămăduirii*, *„Ghighiu"*, jud. Prahova 305

CONCLUZII 309
ABREVIERI 323
BIBLIOGRAFIE ..... 325 – 348

https://biblioteca-digitala.ro

Denumirea:
Biserica „Curtea Veche"[1]

Hram:
Buna Vestire şi *Sfântul Antonie*[2]; în prezent, *Sfântul Anton*

Localitatea: **Bucureşti,** Str. Franceză / Str. Şepcari 22 B

---

[1] Denumire datorată amplasării în perimetrul, apoi în imediata apropiere, a primei reşedinţe domneşti a Bucureştilor, care a funcţionat de la jumătatea secolului al XV-lea până după pacea de la Kuciuc – Kainargi, din anul 1774, când, datorită vechimii şi distrugerilor războiului ruso-austro-turc (1768 – 1774), voievodul Alexandru Ipsilanti va construi "Curtea Nouă", a doua reşedinţă domnească. O prezentare generală, incluzând şi zona ambientală, în lucrarea Dumitru Almaş, Panait I. Panait, Curtea Veche din Bucureşti, Bucureşti, 1974.

[2] La est de actuala biserică, la circa 35 m, se afla până la 23 martie 1847 – când a dispărut în urma marelui incendiu –, Biserica Sfântul Antonie, al cărui hram, după această dată, a fost adăugat primei. Locul bisericii dispărute este identificat prin conturul planului şi de o coloană cu două pisanii; a se vedea şi Virg. Drăghiceanu, Coloana din piaţa Sfântul Anton. Bucureşti, B.C.M.I., Bucureşti, 1916, p. 47.

https://biblioteca-digitala.ro

Datare: 1546 (?); 1550 (?), atestată documentar la 13 mai 1563[3]

Ctitori: voievozii:

- Mircea Ciobanu (1545 – 1552); (1553 – 1554); (1558 – 1559)
- Pătraşcu cel Bun (1554 – 1557)
- Petru cel Tânăr (1559 – 1568), împreună cu fraţii săi, Radu şi Mircea cel Tânăr[4]
- Matei Basarab (1632 – 1654), probabil în 1634
- Grigore Ghica (1660 – 1664)
- Gheorghe Duca (1673 – 1678)
- Constantin Brâncoveanu (1688 – 1714)
- Constantin Mavrocordat (1730; 1731 – 1733; 1735 – 1741; 1744 – 1748; 1756 – 1758 şi 1761 – 1763), adosează, laturilor de N şi S ale bisericii, 2 paraclise, semnalate într-un document din 20 octombrie 1758
- Alexandru Ipsilanti (1774 – 1782; 1796 – 1797), ca urmare a distrugerilor provocate de războiul turco – rus din 1768 – 1774, în al doilea an al primei domnii, hotărăşte părăsirea acestui sediu al domniei, numit, ulterior, „Curtea Veche" şi va dispune mutarea în Dealul Spirii, în „Curtea Nouă".

---

[3] * * *, D.I.R. B. T.R., sec. XVI, Volumul III (1551 – 1570), Bucureşti, 1952, p. 177.

[4] Menţiunea din pisanie a condus adesea la concluzia eronată că Pătraşcu Vodă a fost fiul natural al lui Mircea Ciobanu; afirmaţia are un caracter generic pentru a numi un urmaş mai tânăr cu formula ca pentru un fiu. El este fiul predecesorului său, Radu Vodă Paisie (vezi Şt. Nicolaescu, Domnia lui Radu Vodă Paisie şi a fiului său Marcu Voevod. 13 iunie 1535 – 17 martie 1545, A.O., Craiova, 1938, p. 195; 197 – 200) şi tatăl voievodului Mihai Viteazul, vezi Ştefan Andreescu, Familia lui Mihai Viteazul în volumul * * *, Mihai Viteazul. Culegere de studii, Bucureşti, 1975, p. 225 – 228.

https://biblioteca-digitala.ro

Descrierea monumentului[5]:

Realizată din cărămidă legată cu mortar de var, este tributară tipului Cozia, un triconc cu pronaosul boltit în plin-cintru şi cu turlă pe naos, are lungimea de 25,70 m, lăţimea pronaosului de 9,25 m, a absidelor naosului de 14 m, iar înălţimea, până la baza turlei, de 11 m (înălţimea actuală, până la cheia bolţii turlei Pantocrator, este de 20,25 m).

Pronaosul este aproape pătrat, acoperit cu o boltă în plin-cintru, orientată nord – sud şi primeşte lumina – în prezent – prin una plus una ferestre, dispuse tot nord – sud.

Trecerea în naos se făcea prin deschiderea practicată în peretele despărţitor plin. Naosul continuă acelaşi tip de boltire, cu aceeaşi dispunere, întreruptă de deschiderea turlei şi amplificată, bineînţeles, prin absidele laterale.

Prima parte a naosului, ante extremităţile vestice ale absidelor, deţine una plus una ferestre, dispuse nord – sud, soluţie repetată în axul transversal, în abside.

Altarul, semicircular, cu lateralele alungite, are lăţimea cu circa 0,40 m mai mare faţă de lungime şi îşi amplifică spaţiul prin două pastoforii ample, cu interiorul de 2,50 x 1,15 m, pentru realizarea cărora a fost nevoie să se facă o puternică decroşare exterioară. Pastoforiile au bolţile în plin-cintru, cu aceeaşi dispunere, însă cu o elevaţie mai joasă; soluţia se regăseşte, anterior, la biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş. Cele trei spaţii ale ultimei compartimentări majore au câte o fereastră pe latura de est[6], bineînţeles, cea a altarului mai mare.

Biserica se evidenţiază prin tratarea paramentului compus din intercalări de asize de cărămizi aparente cu cele de tencuială, iar efectul este amplificat, de asemenea, de casetări, de folosirea unor

---

[5] Prima biserică din Bucureşti (existentă) a atras de timpuriu atenţia cercetătorilor:
- Gr. Musceleanu, Curtea Veche din Bucureşti, în Calendarul Antic pentru anul de la Christos, 1862, p. 33.
- idem, Biserica Curtea Veche. 1546, idem, 1875, p. 67.
- * * *, Monumente naţionali. Monastiri şi biserici ortodoxe. Raporturi de la Comisiunile întocmite pentru cercetarea lor, Bucureşti, 1881, Volumul I, p. 152 – 154.

[6] N. Ghika-Budeşti, Evoluţia arhitecturii în Muntenia şi în Oltenia, Partea a doua, B.C.M.I., 1930, p. 26 – 27.

https://biblioteca-digitala.ro

cărămizi cu profil special, precum şi prin ocniţele din partea superioară[7].

COMPONENTE CANTACUZINE[8]
Ctitor: voievodul Ştefan Cantacuzino (1714 – 1716)
Datare: finalizată la 20 august 1715.

Cele întreprinse:

Voievodul Ştefan Cantacuzino, după ce va construi în apropiere, în grădina reşedinţei domneşti, „un mic palat frumos cu opt încăperi"[9], pentru doamna sa, va continua lucrările la biserică, unde unchiul său, voievodul Şerban Cantacuzino, terminase turnul clopotniţă, început de Grigore Ghica[10].

Uşa de acces fiind strâmtă – conform menţiunii din pisanie – , voievodul o înzestrează cu un remarcabil portal din piatră sculptată. Pisania, parte componentă a lui, 1,32 x 0,91 m, are următorul text:

„† ACEASTĂ SF<Ă>NTĂ D<U>MN<E>ZEIASCĂ BESEARICĂ UNDE SĂ CINSTEAŞTE / HRAMUL BL<A>GOVEAŞTENIA PRESLĂVITII NĂSCĂTOARII DE D<U>MN<E>ZEU ŞI PURUREA / FECIOARII MARIEI DIN TEMELIA EI IASTE ZIDITĂ DE BĂTRÂNUL MIRCEA VODĂ / ŞI ÎN URMĂ DE FIIUSĂU PĂTRAŞCO VODĂ CU FRAŢII SĂI RADU ŞI MIRCEA CEL / TÂNĂR O AU ÎNFRUMUSEŢAT ŞI O AU ZUGRĂVIT IARĂ CÂND A FOST ACUM / ÎN ZILELE BL<A>GOCESTIVULUI ŞI CREŞTINULUI DOMNU IO ŞTEFAN CAN / TACUZINO VOEVOD, DOMNIIA SA PENTRU PODOABA ACEŞTII SF<I>NTE / BESEARICI AU DEŞCHISU UŞA FIIND FOST FOARTE STRIMTĂ FĂCĂN / DU-O DE PIATRĂ PRECUM SĂ VEADE ŞI O AU ÎNFRUMUSEŢAT ATÂT

[7] Grigore Ionescu, Istoria arhitecturii în România, Volumul I, Bucureşti, 1963, p. 376 – 380.

[8] Se va face referire doar la aceste intervenţii, fără menţionarea celor ante şi post ale respectivei perioade.

[9] Antonio Maria del Chiaro, Istoria delle moderne revoluzioni della Vachia, Veneţia, 1718, în Călători străini despre Ţările Române, Volumul VIII, Bucureşti, 1983, p. 379.

[10] V. Mihordea, Les principautés roumaines dans la presse française du XVII-e siècle (1680 – 1699), Paris, 1932, p. 123.

https://biblioteca-digitala.ro

PE DINLĂ / UNTRU CU FRUMOASE ICOANE ŞI PODOABE CÂT ŞI PE DINNAFARĂ PRE / CUM SĂ VEADE ÎNTRU SLAVA MARELUI ŞI ATOT- ŢIITORIULUI DUM / NEZEU ŞI ÎNTRU POMENIREA A LUI, A PĂRINŢILOR ŞI A MOŞILOR / LUI SĂVĂRŞINDU-SE DE LUCRULU EI LA LEAT 7223 AVGUST 20". (1715).

Portalul, cu înălţimea deschiderii de 2,64 m şi lăţimea de 1,27 m, are partea superioară decupată în acoladă multiplă. Montanţii au lăţimea de 0,55 m şi conţin, prin tratare în mezorelief, un bandou decorat cu flori şi frunze de nu-mă-uita, terminat inferior prin două baze formate din casete marcate de câte o „crux decussata" interpretată, iar în partea superioară deţin câte un capitel compus din trei grupări de frunze de acant[11].

Acolada deschiderii este marcată superior, în extremităţi, de două capete de îngeri înaripaţi. Arhitrava este puternic reliefată depăşind lateral lăţimea de 2,38 m a montanţilor şi deţine ca decor o friză compusă din frunze de acant. Este surmontată de un fronton al cărui contur a fost traforat pe un duct format din elemente vegetale, de factură barocă; câmpul său central, compact, formează suprafaţa suport a icoanei de hram, a cărei pictură s-a deteriorat[12].

A doua intervenţie a voievodului Ştefan a constat în realizarea unui nou parament; în tehnica simili; s-a făcut din tencuială aparentă, ce sugerează blocuri de piatră înconjurate de asize de cărămizi, la roşu.

A treia intervenţie constă în îndepărtarea peretelui despărţitor, plin, dintre pronaos şi naos, realizându-se o deschidere cu trei arce, care se sprijineau pe două coloane libere şi două angajate. Ulterior, coloanele libere au fost îndepărtate, iar cele două angajate au fost mutate în pronaos, în extremităţile estice ale laturilor de nord şi sud. Sunt realizate din piatră sculptată, cu înălţimea totală

[11] Montantul sudic, în întregime, şi partea inferioară a celui nordic au fost înlocuiţi prin copii fidele, din piatră sculptată.

[12] În toamna anului 2005, în zona centrală, s-a montat o icoană în mozaic, fixată cu scoabe metalice În ianuarie 2006, pe latura de nord a pronaosului, folosindu-se o daltă – picamăr, s-a montat un cofret complet încastrat în zidărie, iar segmentele de montanţi originari ai portalului, înlocuiţi anterior, au fost expuşi în curtea bisericii, fiind aşezaţi la 45°, astfel că mezorelieful reţine apa meteorică. Conductele aparatelor de climatizare s-au montat prin perforarea zidăriei originare.

https://biblioteca-digitala.ro

de 4,65 m, baza având 0,93 m. Fusurile primesc ca decor, în partea inferioară, o horbotă vegetală – floral anelată, marcate de limburi tot vegetale, torsadate; capitelele, evazate ca profil, se compun din aceleaşi limburi vegetale, însă îngemănate. Lăcaşurile din baze identifică legătura coloanelor cu panouri, bineînţeles, tot din piatră, similare cu cele de balustradă.

A patra intervenţie asupra edificiului a constat în repictarea bisericii, impusă probabil de incendiului din 1847 şi datorită noului gust, motiv ce a determinat remodelarea monumentului, constructiv, cât şi a plasticii paramentului[13]; va fi repictat, în anul 1852, de către Consatantin Lecca şi Mişu Popp[14].

Din fericire, fragmente din fresca cantacuzină au fost extrase şi reamplasate în nişele din nord şi sud ale pronaosului.

A cincia intervenţie a constat în realizarea unui nou paviment, din dale de piatră, aşezate peste cel originar, făcut din cărămidă, pe cant[15].

Voievodul a mai realizat un nou iconostas mare, cu icoanele aferente, distrus probabil, tot în incendiul din 1847. Din înzestrarea cu "frumoase icoane şi podoabe", aşa cum ne încunoştinţează pisania, au mai străbătut timpul o icoană prăznicară şi o candelă din argint (a trebuit să fie restaurată)[16].

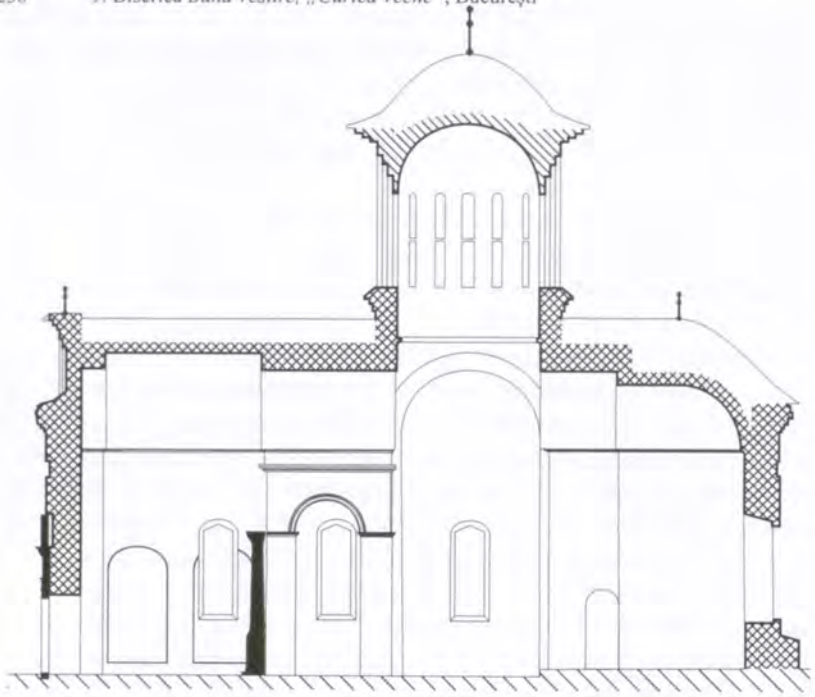
[13] Şt. Bilciurescu, Monastirile şi bisericile din România cu mici notiţe istorice şi gravuri culese de ..., Bucureşti, 1890, p. 140.

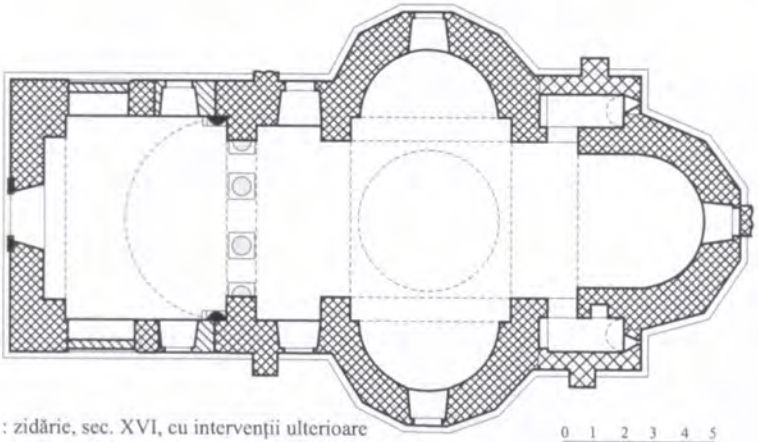
[14] N. Iorga, Inscripţii din bisericile României, Fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 261.

[15] Per ansamblu, a se consulta succinta, dar meritoria monografie, Cristian Moisescu, Biserica Curtea Veche, Bucureşti, 1967.

[16] Sebastian Duicu, Fişele I / 28, p. 18 şi II / 24, p. 34 în Catalogul expoziţiei Cultură şi imagine cantacuzină în Ţara Românească; am organizat-o la Muzeul Naţional Cotroceni, în perioada decembrie 1993 – ianuarie 1994.

https://biblioteca-digitala.ro

: zidărie, sec. XVI, cu intervenții ulterioare
: piatră, 1715
: poziționarea inițială a coloanelor 1715
: zidărie sec. XVI, demolată și refăcută
: zidărie, intervenții ulterioare

0 1 2 3 4 5

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

1. Portalul;
2. Coloana interioară (N)

https://biblioteca-digitala.ro